

Onderwerpen uit de Westzaanse geschiedenis

door WILLEM TIP/deel 9

Het Zaanse landschap (9)

De aanleg van het Guispad was een klein en overzichtelijk project. Toch had het de Zaanse gemeeden nog lang bezig weten te houden. Veel minder tijd vergde de voorbereiding van een project waaraan niet veel jaren later werd begonnen. Ditmaal

van de Schermer in een oplossing. Veel ingrijpen-der waren gevolgen die zichtbaar werden toen de molens rond de Schermer eenmaal waren begonnen met het droogmalen. Sinds de vroege middeleeuwen had de Banne Westzaan zijn eigen

overtollige polderwater kunnen spuien op de Zaan en op het IJ. Bij eb gingen op verschillende plaatsen de spuisluizen open, bij vloed sloten die zich weer. Dat werd anders vanaf het ogenblik dat de molens rond de Schermer water begonnen uit te slaan.

Ook als het peil in het IJ hoog was en de water-

wegwerkten. De eerste molen verrees al meteen in 1632: 't Leven' op de grens van Zaanwijk en Wormerveer. Assendelft volgde een jaar later met twee watermolens bij Nauerna. Halverwege de eeuw kreeg tenslotte Westzaan zijn twee eigen watermolens. Een bij de sluis aan het eind van het Watermolenpad met de naam 'De Guit', een tweede onder de naam 't IJzeren Varken' iets noordelijker, halverwege de Euverenweg.

De mogelijkheden om water kwijt te raken op het IJ, gevoegd bij de nieuwe watermolens, zorgden er wel voor dat de bewoners van de polder Westzaan de voeten voortaan droog konden houden. Daarmee stak de Zaanstreek gunstig af bij de rest van Noord-Holland. Daar liepen in de winter nog veel weilanden onder. Buitenlandse bezoekers verwonderden zich erover. Een dergelijk schouwspel maakten ze nergens anders mee. Op veel plaatsen zag

Het Guispad in 1890.

was het een groot en ingrijpend project. Het bleek bovendien nauwelijks mogelijk alle gevolgen te overzien. Eind 1632 wierp men de teerling. De Zaanse bestuurders bereikten overeenstemming met de Amsterdamse bedijkers van de Schermer. Op de grens van de banne zou een nieuw afwateringskanaal komen, de Nauernasche Vaart. Voor een deel volgde deze vaart de bestaande loop van het Twiske. In het noorden zou men het laatste stuk tot aan de Stierop en het Alkmaardermeer in de landerijen uitgraven. Dat land zou worden aangekocht. Links en rechts van de vaart zouden dijken komen om het water binnen de perken te houden.

De aanleg van de Nauernasche Vaart werd met bekwame spoed aangepakt. Voor de Zaanse bevolking bracht dat dadelijk veel veranderingen met zich mee die niet allemaal een verbetering betekenden. De eeuwenoude verbinding over land met Krommenie werd doorgesneden. In plaats daarvan kwam er een voetveer bij West-Knollendam. Met dat pontje kon men voor een 'oortje' oversteken. De verbinding met Assendelft was altijd al omslachtig geweest en werd nog iets tijdrovender. Vanaf de vroege middeleeuwen had men eenvoudig het Twiske kunnen oversteken om in de Assendelfter wateren te komen. Nu kwamen er twee sluisen. Eerst een bij Westzaan om op de vaart te komen. Een tweede direct aan de overkant bij het buurtschap Vrouwenverdriet. Twee keer schutten, twee keer kosten. Meer naar het noorden toe kwamen er nog twee sluisen, bij Wormerveer.

Tot zover voorzag de overeenkomst met de bedijkers

afvoer stakte, bleven de Schermermolens doormalen. Geregeld steeg het waterpeil in de Schermerboezem tot hoogtes waarmee men volstrekt geen ervaring had. Soms bereikte het een hoogte van een meter boven het Zaanse polderpeil. Water spuien op de Zaan was heel snel niet meer mogelijk. De twee spuisluizen in de Hogedijk, halverwege de eeuw aangevuld met nog een derde bij Zaandam, konden de watertoevoer onmogelijk alleen aan. Vooral in het noorden, bij Zaanwijk en Wormerveer, bleef het waterpeil hoog. De Zaanstreek moest iets doen wat nog nooit nodig was geweest: zijn eigen watermolens bouwen.

Rondom de vele industriemolens verschenen nu op gezette afstanden de molens die het polderwater

De bootverbinding naar Zaanwijk.

men 'alleen nog maar dijken, huizen en torens als uit een zee' oprijzen.

Zelfs Assendelft schaarde zich nog lang bij de dorpen die 's winters als een eenzaam eiland uit het water opdoemden. De boeren in Assendelft-Zuid hielden met graagte vast aan hun eeuwenoude voorrecht. In de winter zetten ze de sluisen open en lieten ze het zilte water met het slib uit het IJ binnenlopen. In Assendelft-Noord en in Krommenie hadden de boeren daar weinig aan. Ze kregen niet het slib maar wel het zout over hun land. Een protest (1655) bij de Heer van Assendelft, residerend in zijn Slot Assumburg, haalde niets uit. De Staten van Holland moesten er aan te pas komen voordat het gebruik nog eens acht jaar later eindelijk werd gestaakt. ■

De draaibrug naar Vrouwenverdriet.

Beeldmateriaal:
Westzaanse Digitale Beeldbank